

Vahiy Mektebinin Topluma Açılan En Önemli Penceresi: Kadın Sahâbî Hz. Aişe

Yunus Emre SAYAN*

*Konya Selçuklu Mahmut Sami Ramazanoğlu AİHL, Selçuklu, Konya, Türkiye

Makale Bilgisi

ÖZ

Makale Geçmişi

Geliş Tarihi: 30.05.2024

Kabul Tarihi: 29.07.2024

Yayın Tarihi: 21.09.2024

Anahtar Kelimeler:

Din Eğitimi,
Sahâbî
Hz. Aişe,
Kadın,
Eğitim.

Çalışmanın amacı, Hz. Peygamber eşlerinin özellikle de ilmi faaliyetleri ve eğitim çalışmalarıyla öne çıkan Hz. Aişe örneğinde kadınların eğitim faaliyetlerinin ele alınarak günümüz eğitimcilerine örneğinin incelenmesidir. Tarih boyunca kadın, iyi kötü zorlu süreçlerden geçmiş olmakla birlikte İslam'ın son mesajı ile Hz. Peygamber ve eşleri üzerinden inşa edilen yeni toplumda, hak ettiği değere kavuşmuştur. Hz. Peygamber'in eşi Hz. Aişe, bilgeliği ile öne çıkmıştır. Çalışmada Hz. Aişe'nin bilgi edinmedeki metodolojisi, eğitim-öğretimi ve bunun çağdaş eğitim uygulamalarına örnekliliği incelenmiştir. Hz. Aişe'nin ilim elde etmedeki başarısı, eğitime yaklaşımı, ilmi öğrenme ve öğretme metotları ve öğrencileriyle ilişkisi araştırılmıştır. Doküman incelemesi yöntemiyle ele alınan çalışmada İslam'ın temel bilgi kaynaklarına müracaat edilerek veriler elde edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre Hz. Aişe'nin hem bilgin bir ailede büyümesi hem nübüvvet mektebinde yetişmesi hem de sahip olduğu bazı özelliklerle saygın konumunu elde ettiği bilgisine ulaşılmıştır. Yaşadığı dönemde büyük sahâbilerden olan ve günümüze kadar rol modelliği süren Hz. Aişe, günümüz insanları için referans bir eğitimcidir. Hz. Aişe'nin sorgulayıcı zihin yapısı ile eğitim ve öğretim çalışmalarının merkezinde soru-cevap yöntemini kullandığı tespit edilmiştir. Hz. Aişe heyecanı, merakı, sabrı, uygulamalı öğretimi, mektupla öğretimi ile fırsatları değerlendiren eğitimciliği ile dikkat çekmektedir.

The Most Important Window of the School of Revelation Opened to Society is the Female Companion Hazrat Aisha

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 30.05.2024

Accepted: 29.07.2024

Published: 21.09.2024

Keywords:

Religious Education,
Şahâbî,
Hazrat Aisha,
Woman,
Education.

The aim of this study is to examine the sample of women's educational activities especially Hz. Aisha to modern educators by taking into account the Aisha sample. Throughout history, women have gone through difficult processes, good and bad. With the last message of Islam, the Prophet. In the new society built on Hz. Prophet and his wives, women have achieved the value they deserve. The wife of Hz. Prophet Hz. Aisha has come forward with her wisdom. In the study, Hz. The methodology of Aisha, its methodology for acquiring knowledge, education-teaching and its exemplification to contemporary educational practices were examined. Hz. Aisha's success in obtaining science, her approach to education, her methods of learning and teaching science, and her relationship with her students were investigated. In the study, the data obtained by applying to the basic information sources of Islam was handled by the document review method. It has been reached that Aisha has achieved a respectable position by growing up in a learned family, growing up in a prophetic school, and by having some characteristics. Being great companions during the period she lived, Hz. Aisha continued to be a role model until today and Hz. Aisha is a reference educator for today's people. It has been determined that Hz. Aisha uses the question-answer method at the center of her education and training studies with her inquisitive mind structure. She attracts attention with her excitement, curiosity, patience, hands-on teaching, letter-based teaching and educational skills that take advantage of opportunities.

To cite this article:

Sayan, Y. E. (2024). Vahiy Mektebinin Topluma Açılan En Önemli Penceresi: Kadın Sahâbî Hz. Aişe. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 8(Kadın Özel Sayısı), Sayfa 140-156. <https://doi.org/10.51117/metder.2024.66>

*Corresponding Author: Yunus Emre Sayan, ysayan@gmail.com

GİRİŞ

İnsanlık tarihi bir erkek ve kadınla başlamış, tarihi yolculukta taraflar arası mücadeleler de eksik olmamıştır. Bu mücadelede kadınların aleyhine dönemler daha çok olmuş; kadınlar, tarihin birçok döneminde baskıya maruz kalmıştır (Birekul, 2019). İlahi irade her dönem erkeğe de kadına da kıymet vermiş, farklı rollerle her birinin sağlıklı bir toplum inşasında birlikte çalışmasını teşvik etmiş, tarihi süreçte kadın aleyhine bozulan dengesizliği; gönderdiği vahiyyle, görevlendirdiği peygamberlerle düzeltmeye çalışmıştır.

Günümüzde ülke nüfusunun yarısını kadınlar oluşturmaktadır (*İstatistiklerle Kadın, 2023, 2024*). Bu noktada toplumdaki olumsuz kadın algısını düzeltmek için hem yaptıkları işlerle tarihe isimlerini kaydettirmiş kadın şahsiyetlerin örnekliğini ortaya koymak hem de başta kadınlar olmak üzere toplumun tüm üyelerine rol model olacak kadın şahsiyetleri gündeme getirerek farkındalık oluşturmak gerekmektedir.

Bilindiği gibi Kur’ân, peygamber eşlerine özel bir misyon yüklemiş, evlerinde inen âyetler ve hikmet üzerinde düşünmelerini emretmiştir (Ahzâb, 33, 34). Hz. Peygamber bu ayet gereği hanımlarına belli vakit ayırır, hanımlarının eğitimleriyle ilgilenir, yolculuklarında onları yanına alırdı. Hz. Peygamber, hayatında Müslümanları ilgilendiren pek çok kritik noktada eşleriyle yaptığı istişare neticesinde süreci etkileyen önemli kararlar vermiştir. Örneğin, Müslümanların Hz. Peygamber’in emrini yerine getirmekte direnç gösterdikleri nadir olaylardan biri olan Hudeybiye Antlaşması sürecinde meydana gelen kriz, Hz. Ümmü Seleme’nin önerdiği görüşün Hz. Peygamber tarafından uygulanmasıyla aşılmıştır (Buhârî, 1422, “Şürût”, 15).

Kadının hiçe sayıldığı bir ortama inmiş vahyin, kadına toplumda hak ettiği değeri verdiği birçok örneğiyle malumdur. Bunun tarafsız bir şekilde ortaya konulması ve sağlıklı bir perspektif için İslâm öncesi ve sonrası kadının konumuna dair küçük bir karşılaştırma ikna edici bir değerlendirme imkânı sağlayacaktır.

Hz. Peygamber’in evinde ve rehberliğinde, bir kadının nasıl yetiştiğinin öğrenilmesinin de bu anlamda önemli bir gerçeği ortaya koyacağı düşünülmektedir. Hz. Peygamber’in evlilikleri içinde genç, zihni diri bir hanımın varlığı vahyin kadın üzerinden topluma açılan penceresi olacaktır. Kadın meselesi İslâm tarihi açısından ele alındığında en belirgin örneği olarak, konuyu sağlıklı değerlendirebileceğimiz, vahyin indiği evin en genç, en zeki ve yaşananlara karşı en duyarlılarından diyebileceğimiz Hz. Âişe’nin ismini zikredebiliriz.

Evliliği irdelenirken birçok araştırmacı tarafından Hz. Âişe’nin asıl rolünün vahyin insanlara açılan peygamber evinin önemli bir penceresi olduğu tespiti yapılırken, tarihi süreçte meydana gelen olaylarda oynadığı rol ve kritik hadiselerdeki etkin müdahaleleri araştırmacıların bu iddiasının mistikidir. Hz. Âişe’nin o günkü şartlarda toplum içinde kadına biçilen klasik kadın portresinin ötesinde bir noktada hareket ettiğini görüyoruz. Örneğin, kendisine aktarılan, “Kadın, eşek ve köpek namazı bozar...” rivayetini duyunca, “Bizi eşeklere ve köpeklere mi benzettiniz, onlarla mı eş tuttunuz? Allah’a yemin ederim ki ben Rasûlullâh’ın (sas) kible yönünde, sedirin üzerinde yatarken, O’nun namaz kıldığını gördüm...” diyerek (Buhârî, 1422, Salât, 105), kadınların bunlarla eşdeğer tutulmasına karşı çıkmış, rivayeti mantıksal eleştiriye tabi tutmuştur. Allah’ın mükellef kullarından olan kadınları irade sahibi olmayan hayvanlarla aynı seviyede değerlendiren bu yaklaşımın doğru olmayacağını akli bir izah ile eleştirmiştir. Sonra da rivayeti tashih ederek olayın doğru yönünü haber vermiştir. Soruları, görüşlerini beyanı, işin arka planını kurcalaması ve bundan çekinmemesi kıymet arz etmektedir.

Onun peygamber yaşamında ve öğretisinin aktarılmasında köprü rolü ve ona olan ihtiyaç göz ardı edildiğinde peygamberin sadece bir genç kadınla yaptığı evliliğe dair sorunlar üzerinden mesele

tartışılmaktadır. Böyle bir ithamın da küçük yaşta evlilik vb. üzerinden tartışıldığı bir bağlamda Hz. Âişe'nin rolünün objektif olarak değerlendirilmesini kritik bir önemde görmekteyiz.

Hız. Peygamber'in eğitici ve öğretici vasıflarıyla toplumun eğitiminde, herkesle iletişimi çok kolay olmayabilirdi. Hz. Peygamber'in yakınında olup ondan öğrendiğini/aldığını toplumun diğer üyelerine iletme önemli. Bu noktada topluma ulaşan el konumundaki yardımcıları sayacak olursak bunlardan en önemlisi Hz. Âişe'dir.

Hız. Âişe'nin hayat hikâyesi ve tarihteki rolleri, sahip olduğu özel konum ve derinlikli birikim sebebiyle geçmişten günümüze büyük ilgi görmüştür. Akademik literatürde, Hz. Âişe ile ilgili müstakil olarak Tefsir (Türün, 1999; Görmez, 2006; Öztürk, 2007; Terzi Özer, 2010; Ayhan, 2011), Fıkıh (Kınar, 1995; Aynacı, 2001; Bilik, 2018; Kakicünet, 2022), Hadis (Uslan, 2003; Velioğlu, 2014; Altaş, 2017; Saitoğulları, 2018), İslam Mezhepleri (İla, 2007), Din Psikolojisi (Söyler, 2019), Din Sosyolojisi (Yılmaz, 1998), İslam Tarihi (Mahmat, 2004) bilim dallarında yüksek lisans; İslam Tarihi (Tekkoyun, 2022) alanında doktora çalışmaları yapılmıştır. Akademi dışında da birçok çalışma yer almakla birlikte müstakil olarak eğitimciliği ile ilgili ve din eğitimi çerçevesinde konuyu ele alan bir çalışma tespit edilememiştir.

Çalışmanın temel amacı Hz. Peygamber eşlerinin özellikle de ilmi faaliyetleri ve eğitim çalışmalarıyla öne çıkan Hz. Âişe örneğinde kadınların eğitim faaliyetlerinin ele alınarak günümüz (din) eğitimcilerine örneğinin incelenmesidir. Çalışma, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan (A. Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 218) *doküman incelemesi* yöntemiyle ele alınmıştır. Bu bağlamda İslami kaynaklar ve Hz. Âişe ile ilgili tezler, makaleler, kitaplar, çalışmalar taranarak veriler elde edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın problem sorusu, vahyin topluma açılan penceresi, toplumu eğitmesinde öncü kadın olarak Hz. Âişe'nin rolünün ne olduğu şeklindedir. Bu bağlamda, Hz. Âişe'nin yetiştiği öğrenme iklimi, ilmi durumu incelenecek, bir kadın olarak dönemin eğitim-öğretim çalışmalarındaki yeri tespit edilerek sahip olduğu ilmi birikime ulaştırılan arka planı günümüz kadınlarına örnek olacak boyutta ortaya çıkarmaya çalışılacaktır.

1. Cahiliye'den İslam'a Kadının Serüveni

Yaratılış itibarıyla erkek ve kadın ortak bir değerken İslam'dan uzaklaşan toplumlarda bu değer erkek lehine kaymış, kadınlar ihmal edilmiştir. İslam'ın son mesajının gönderildiği dönemde de kadınlar hak ettikleri konumda değillerdi. Kadının İslâm'la kazandığı değeri ortaya koyabilmek için öncelikle İslam'ın son mesajları ve hayatı inşası sürecinde kadının konumuna kısaca bir bakmak gerekir.

Cahiliye kavramı, geniş anlamda zaman ve mekân bakımından İslam öncesi tüm zaman ve mekânların kültürlerini ifade ederken, dar anlamda daha çok Hicaz bölgesinin İslam öncesi yaklaşık iki yüz yıllık (müşrik) kültürünü ifade etmektedir. Cahiliye Dönemi'nde sosyal hayat içinde kadın, yaşam hakkı başta olmak üzere birçok haktan mahrumdu. Doğumundan, çalışmasından, sosyal hayattaki yaşamından, aile kurmasından kadar hayatın her alanında hak etmediği, insanlık onuruyla bile bağdaşmayan bazı uygulamalar ona reva görülmekteydi (Birekul, 2019, s. 51-53).

İlk dönem İslam toplumunda kadın, Cahiliye'de kendisine çizilmiş sınırları aşmada oldukça yol kat etmiş, Hz. Peygamber'in bu yöndeki telkinleriyle kendilerine reva görülen haksız tutumdan kurtulmuştur. Bunun göstergesi olarak kadınlar, kimliğini, kişiliğini ve kabiliyetlerini ortaya koyabilecek her türlü davranışı sergilemişler, temel sosyal kurumlarda (ekonomi, kültür, siyaset vb.) roller üstlenmişler, kurumlar içinde önemli etkinliklere imza atmışlar, savaş, düğün, eğlence vs. gibi belirgin olaylarda sorumluluk yüklenmişler, gündelik hayatta yaşamlarına anlam katmışlardır.

Akıllarına takılan her problemi veya gereksinimlerini kocalarına veya başka bir erkeğe müracaat etmeden bizzat Hz. Muhammed'e danışmak suretiyle çözmüşlerdir. Cahiliye'nin bilgisiz kadınının aksine ilim öğrenme isteğiyle dolu hanım sahâbiler, bilgileri doğrultusunda gerektiğinde erkeklerle tartışacak konuma gelmişlerdir (Birekul, 2019, s. 63-64).

İslam'ın son mesajı Hz. Muhammed'e henüz gelmediği dönemde, kadın; sıradan bir varlık kabul edilir, haklarından söz edilmediği gibi eğitim hakkı da hiç gündeme getirilmezdi; kadın bir eşya gibi görülür, alınıp satılabilirdi. Hz. Ömer'in bu noktadaki tespitleri durumu ortaya koyma bakımından kayda değerdir: "İslam öncesi dönemde biz, kadınlara değer vermezdik. İslam ne zaman galip gelip de, Allah onlardan söz etti, biz o zaman artık birtakım haklara sahip olduklarını anladık"(Buhârî, Libâs, 31).

Hz. Peygamber, peygamberliğinin ilk yıllarında inen vahiyyle ilgili bilgilendirmeyi ve hayata yönelik rehberliği erkeklerle yapar, erkekler evlerine giderek eşleri, kızları, anneleri vd. sorumlu oldukları hanımlara bu bilgileri aktarırdı. Süreç içerisinde kadınların talebi üzerine Hz. Peygamber kadınlara özel sohbet günü tayin etmiş (Buhârî, İlim, 35), kadınlara da ferdi bilgilendirme yapmış, kadınlardan gelen her tür soruya cevap vermiş, *suffe* adıyla meşhur ilk eğitim-öğretim mekânında *suffetu'n-nisâ/kadınlara suffası* adıyla kadınlara da yer tahsisi yapmış (Ahmed İbn Hanbel, c. 7, s. 523), mescide gelen kadınların yoğunluğundan olsa gerek onlara mescitte özel bir kapı tahsisine niyetlenmiştir (Ebû Dâvûd, Salât, 17, 54). Buradan ilhamla muhtemelen Hz. Ömer, devlet başkanlığı döneminde bugün *bâbü'n-nisâ* adıyla bilinen kapıyı açmış ve bu kapıdan erkeklerin girişini yasaklamıştır. Hz. Peygamber yine süreç içerisinde eğitilmiş kadınların yeteneklerinden istifade etmiş onları muhtelif görevlerde değerlendirmiş (Gözütok, 2017, ss. 175-190) ve kadınların hakkı konusunda şu sözleriyle ümmetine uyarıda bulunmuştur: "Size iki zayıfın hakkı konusunda uyarıda bulunuyorum: Yetimler ve kadınlar."(Hâkim, 2000, c. 1, s. 131).

İslam'ın kendilerine değer vermesiyle erkeklerle aynı haklara sahip olan kadınlar Hz. Peygamber'in vefatı sonrası yine süreç içerisinde değersizlik yaşayabilmiştir. Nitekim bu gerçeği Abdullah bin Ömer şöyle ifade eder: "Peygamber (sas) döneminde hakkımızda vahiy inmesinden korktuğumuzdan dolayı kadınlarla ilgili (olumsuz) söz söylemekten, onların hakkını çiğnemekten ve onlara sert davranıştan çekinirdik. Hz. Peygamber'in (sas) vefatı sonrası onlara çok söz söyler olduk ve hatalarımız da arttı."(Buhârî, Nikâh, 81). Bu da gösteriyor ki tarihi süreçte kadınlar hakkında dine nispet edilerek ileri sürülen birçok görüşün İslam'ın ana referansı olan Kur'ân ve peygamber uygulamalarıyla bir sağlamasının yapılması konu bağlamında İslam'ın gerçek bakış açısını tespititte daha sağlıklı bir yol olarak görünmektedir.

2. Vahyin Muallimesi Olarak Hz. Aîşe Örneği

Bu bölümde Hz. Aîşe'nin Hz. Muhammed dönemindeki misyonuna değinilecek, Hz. Aîşe'nin yetiştiği sosyal çevre ile yetiştiği öğrenme iklimi, öğrenciliği, öğreticiliği, ilmi ve eğitsel birikimi ele alınacaktır.

2.1. Yaşadığı Sosyal Çevre

Hz. Aîşe, iman, ilim, hikmet, cömertlik, şeref ve asaletle dolu bir evde doğmuş, kardeşleriyle birlikte cömert bir anne-baba arasında büyümüş, güzel ahlakla yetiştirilmiştir. Sahâbilerden bazıları, "müjdelersiniz Ebubekir ailesi, Allah onlarca ayeti sizin vesilenizle indirdi. Rasûlullah onlarca hükmü sizin vesilenizle bildirdi", der. Özel bir aile olduğu söylenebilir. Bu özellik, Hz. Ebubekir'in Rasûlullâh'ın yanında 20 yıl nübüvvet öncesi 23 yıl nübüvvetli günlerde birlikte olmasının sağladığı bir kazanım olarak değerlendirilebilir. Anne-babanın birer eğitim otoritesi olarak ailede yetişenleri eğiterek sosyal çevreyle ilişki kurmalarını sağlaması (Akın, 2019, s. 11) Hz. Aîşe için de geçerli olmuş, anne-babasının toplumdaki olumlu rollerinden etkilenmiş, sosyal bir çevre edinmiştir.

614 yılında Mekke’de doğan Hz. Âişe, Hz. Ebubekir ve Hz. ÜmmüRûmân’ın kızıdır. Babası Kureyş kabilesinin Teymoğulları koluna mensup Hz. Ebubekir, Hz. Muhammed’in en yakın arkadaşıdır (Fayda, 1989, s. 201). Abdül-kâ’be olan adı İslamiyet’in kabulünden sonra Hz. Peygamber tarafından Abdullah adıyla değiştirilmiştir. Hz. Ebubekir, Hz. Muhammed’in, İslam peygamberi olarak görevlendirildiği süreçte İslam’a davet ettiği ve İslam’ı kabul eden ilk Müslümanlardan olması sebebiyle önemlidir. Hz. Peygamber, hayattayken Hz. Ebubekir’i cennetle müjdelemiş; “ümmetimden cennete girecek ilk kişi sensin.” (Ebû Dâvûd, ts, Sünne, 9), “Sen Allah’ın cehennemden âzat ettiği kimsesin.” (Tirmizî, “Menâkib”, 16) müjdesi sonrası Hz. Ebubekir, ‘âzat edilmiş’ anlamında, *âtik* lakabını almıştır. Bunun yanında ‘çok şefkatli ve merhametli’ anlamına gelen *Evvâh* lakabıyla anılsa da daha çok isrâ-mîrâc sürecinde ‘çok samimi, çok sadık’ anlamına gelen *Sıddîk* lakabıyla meşhur olmuştur. Hz. Peygamber’in işlerinde onunla istişare etmesinden dolayı “Peygamber’in veziri” (Kettânî, 1993, c. 1, ss. 95-98) ve Peygamber’in vefatı sonrası devlet yönetimine geçmesiyle kendisi için “halîfetüresûlillâh” lakabı kullanılmıştır.

Hz. Peygamber’in hicret arkadaşı, Kur’ân’ın ifadesiyle ikinin ikincisidir (Tevbe 9, 40). İçinde yaşadığı Arap toplumu şifahi nakil geleneğine sahip olsa da Hz. Ebubekir, okuma yazma bilen, şiir ve soy bilgisine sahip, Kur’ân’ı ezbere bilen biriydi ve hastalandığında Hz. Muhammed’in yerine imamlık yapmıştı (Fayda, 1994, s. 106). Evin kızlarından Hz. Âişe’de de babasının bu bilgeliğinin izleri olduğu söylenebilir.

Annesi Hz. Ümmü Rûmân, Hz. Peygamber’in, “Cennetten yeryüzüne inen bir kadına bakmak isteyen kimse Ümmü Rûmân’a baksın!” (Hâkim, 2000, c. 3, 538; İbn Sa’d, 1990, c. 10, s. 299) diyerek değer ve kıymetine işaret ettiği, hayattayken cennetle müjdelenen bir kadındır. İfk hadisesinde kızını tesellisi sırasında söyledikleri sözlerden (Aktepe, 2012, s. 328) ve vefatı sonrası defin sürecinde Hz. Peygamber’in, kabrine inerek duâ etmesi sonrasında, “Allah’ım! Ümmü Rûmân’ın senin ve peygamberinin uğrunda neler çektiğini en iyi sen bilirsin” sözlerinden (İbn Abdilber, 1992, c. 4, s. 490) annesinin sahip olduğu kararlılık ve mücadele ruhunun İslam’ı yaşama, yaşatma, öğrenme ve öğretme konusunda kızı Hz. Âişe’de de devam ettiği ifade edilebilir.

Hz. Âişe’nin dört kardeşi vardır. Abdullah ve Esmâ üvey (baba bir) kardeşleri, Abdurrahman ve Muhammed öz (anne-baba bir) kardeşleridir. Zübeyir b. Avvam’ın eşi, Abdullah bin Zübeyir’in annesi ve hicret sürecinde aktif rol üstlenenlerden biri olan *zâtü’n-nitakayn* lakabıyla meşhur, bir büyük İslam kadını Esmâ, ablası; kahramanlığı ile meşhur Abdurrahman, Taif kuşatmasında yaralanarak şehit düşen Abdullah, yiğitliğiyle öne çıkan Muhammed de kardeşleridir (İbn Sa’d, 1990, c. 3, s. 188).

Hz. Muhammed’i, ilk hanımı Hz. Hatice’nin vefatından iki sene sonra rüyasında Cebrail, Hz. Âişe’yle evliliği konusunda bilgilendirmiş, “Bu senin dünya ahiret eşindir.” demiştir (Buhârî, Menâkibu’l-Ensâr, 42; Tirmizî, Menâkib, 42). Hz. Âişe, Hz. Havle binti Hâkim’in önerisiyle Hz. Muhammed’le Mekke’nin son günlerinde nişanlanmış, Medine’ye hicret sonrası Şevval ayında evlenmiş, 28 yaşlarında dul kalmış ve 46-47 yıl dul yaşamıştır (Fayda, 1989, s. 202).

Hz. Peygamber, Hz. Âişe’ye *Ayşe*, *Âiş* (Âyiş) ve *Uveys* (Ayşecik) diye hitap etmiş, açık tenli olması sebebiyle *Hümeyrâ* lakabını da kullanmıştır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla peygamber hanımları olarak taşıdıkları özel misyon (Ahzâb, 33, 6) ve bir başkasıyla evlenmelerinin haramlığı gibi özel statülerini ifade için kullanılan ‘Müminlerin annesi’ anlamına gelen *ümmü’l-müminîn* lakabı en meşhurdur. Hz. Ömer’in dilinden söylenen *habîbetüresûlillâh*, Hz. Ali dilinden *rasulullah’ın sevgilisi*, tabiînden öğrencisi Mesrûk’un diliyle *Habîbullâh’ın (Allah’ın sevgilisinin) sevgilisi, semadan inen ayetle* (Nûr, 24, 11-20) *temiz çıkan* ifadeleri hayattayken Hz. Peygamber’in ve çevresinin Hz. Âişe’ye sevgisini beyan olarak değerlendirilebilir.

Babası Hz. Ebubekir’in *sıddîk* lakabıyla tanınması, sıdk ortamında yetişmesi ve bu kavrama uygun

ahlaki özelliklere sahip olmasından dolayı Hz. Âişe'ye *Sıddıka binti Sıddik* da denilmiştir (İbn Sa'd, 1990, c. 10, s. 66). İfk hadisesinde Hz. Âişe ile ilgili inen Nûr sûresinin 26. âyetinde Hz. Âişe'nin *tayyibe/temiz* olduğu ifade edilmesi sebebiyle bu lakap da kullanılmış, Hz. Âişe'nin de; "tayyibe/temiz olarak yaratıldım, tayyibe/temiz birine eş oldum. Mağfiretle ve bereketli rızıkla müjdelendim." dediği rivayet edilmiştir. İbn Abbas'ın rivayetinden öğrendiğimize göre Hz. Âişe, bülûğa ermemiş bir çocuğunu kaybedenin durumunu sorduğunda cevabi hitabında Hz. Peygamber, ona 'başarılı, muktedir, zeki, sonuç alan' anlamına gelen *muvaşşaka* ile 'ey başarılı ve zeki kadın' diye hitap etmiştir. Kur'ân'da, Nûr Sûresi 26. âyette geçen, 'berî, müstesna, azâde, münezzeh ve arınmış' anlamına gelen *müberra* da ifk hadisesinde münafıkların iftiralardan beri ve arınmış olduğunu beyan sadedinde verilmiş bir isimdir. Hz. Âişe'nin Hz. Peygamber'in diğer eşlerinde olmayan başka pek çok özelliği kaynaklarda rivayet edilmektedir. Erul, Türkçe'ye çevirdiği *el-İcâbe* içine "Hz. Âişe'nin Kırk Özelliği" diye bir bölüm eklemiştir (Zerkeşî, 2012, ss. 137-166).

2.2. Hz. Âişe'nin Yetiştirdiği Öğrenme İklimi

Hz. Âişe, Müslüman ve Hz. Peygamber'le sık görüşen dindar bir ailede dünyaya gelmiş, ilköğrenimini Mekke'nin en kültürlü insanlarından sayılan babası ile onun en yakın dostu Hz. Peygamber'den almış, Hz. Peygamber'in evine taşınmadan önce, küçük yaşlardan itibaren, gençliğinin başına kadar yaşadığı ev içinde geçen ayetleri duymuştur. Bu süreçte vahyin rehberliğinde öğrenciliğinin ilk temellerinin atıldığı kaynaklarda anlatılmaktadır (Zerkeşî, 2012, s. 178). Çocukluk yılları vahyin indiği ortamda geçen Hz. Âişe, çocukluk dönemine dair hatıralarından birinde, "Ben Mekke sokaklarında oynayan bir çocukken, Kıyamet saatinin dehşetini anlatan âyet (Kıyamet, 54, 46) indi." demektedir (Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân, 6). Çocukluğuna dair bir başka hatırasında, oyuncaklarından kanatlı atın, kanatlarını soran Hz. Peygamber'e, Hz. Süleyman'ın atlarının kanatlı olduğu şeklinde Hz. Peygamber'i hoşnut eden cevabı (Ebû Dâvûd, Edeb, 54), onun küçük yaştan itibaren sahip olduğu zekâsını ve muhakeme gücünü gösterirken aynı zamanda inen âyetleri öğrendiğini ve peygamber kıssalarından haberdar olduğunu ortaya koymaktadır.

Babasının Kur'ân bilgisinden faydalanan Hz. Âişe, babasından duyduğu âyetleri ezber kabiliyeti ve keskin zekâsı sayesinde ezberlemiş, Hz. Peygamber'in henüz sağlığında babası gibi Kur'ân hafızı sahâbilerden olmuştu. Ayrıca babasının; Arapların nesebi, tarihi ve şiiri ile ilgili bilgilerinden de faydalanmış, ondan bu ilimleri de öğrenmişti. Şiir, dinde bir anlayış kaynağıydı ve Arapların bilgi koleksiyonuydu. Kur'ân ayetlerindeki ve hadislerdeki kelimelerin anlaşılmasında zengin bir başvuru kaynağıydı. Şiirin insan ruhunu besleyen sözü güçlendiren bir özelliği de vardı. Hz. Peygamber, "Şiirde hikmet vardır." (Tirmizî, Hadis no: 2845) buyurmuştu. Bu vesileyle Arap şiirinden pek çok beyit ezberleyen (Zehebî, 1992, c. 2, s. 182), Hz. Âişe'nin şiir bilgisi hakkında ablası Esmâ'nın oğlu, seçkin talebelerinden Urve bin Zübeyir, "Ne çeşit bir olayla karşılaşırsa karşılaşsın mutlaka o olaya dair bir şiir söylerdi." demiştir (İbn Abdilber, 1992, c. 4, s. 1883). Öğrencilerini, çocuklarının dillerini şiirle bilemeye teşvik eder ve şöyle derdi: "Çocuklarınıza şiir öğretin, onların dilleri tatlansın." (İbn 'Abdirabbih, 1983, c. 6, s. 124).

Evliliği sonrası Kur'ân bilgisini daha da arttıran Hz. Âişe, İslam'ın ilk öğretmeni Hz. Peygamber'le aynı evi paylaşmasından ve evi mescidin bitişiğinde olmasından dolayı inen vahye doğrudan şahitlik etmiş, Hz. Peygamber'in ders ve sohbetlerini dinlemiş, öğretilerinden gece gündüz yararlanmış, kavrayamadığı ve/veya merak ettiği, bil(e)mediği meseleleri doğrudan ona sorup öğrenmiştir. Hz. Peygamber'den aldığı feyz sayesinde nübüvvet okulunda yetişen en üretken insanlardan biri ve İslam esaslarının en mümtaz öğreticisi olmuş, yaşadığı toplumunun tüm kültürünü özümseyip çeşitli alanlarda diğerlerinden öne çıktığı süreçte henüz hayatının ikinci on yılını aşmamıştı. O, sadece Hane-i Saadette ve Mescid-i Nebevi'de Hz. Peygamber ile beraber olmamış, zaman zaman sefer ve savaşlarda da Allah Rasûlü ile beraber olmuştur. Onun Uhud, Müreysi, Hendek ve Hayber savaşlarında Hz.

Peygamber’le birlikte olduğu görülmektedir ki (Eser, 2022, s. 109) bu da onun her zaman ve mekânda Hz. Peygamber’i izlemeye devam ettiğini göstermektedir.

Hiz. Muhammed’in, (bir gün) “Dininizin yarısını, (bir başka gün) üçte birini şu Hümeýra’dan alın!” diye¹ İslam dinindeki konumunu işaret ettiği (Şevkânî, Fevâidü’l-mecmûa, c. 1, s. 399), gerek yaşadığı gerekse sonraki nesillere muallimelik yapan, ilim, hikmet, irfân ve dirâyet konusunda önemli şeyler öğreten (Yıldırım, 2021, c. 1, s. 477) Hz. Âişe, Kur’ân’ı öğrenmiş, Hz. Peygamber’in eşi olarak çoğunlukla yanında bulunduğundan dolayı Kur’ân’ın inmesine, anlaşılmasına ve hayata uygulanmasına canlı şahitlik etmiş, Kur’ân’ın ezberlenmesiyle ve kıraatiyle meşhur sahâbiler arasındaki yerini almış (İbnü’l-Cezerî, t.y., c. 1, s. 6), kendisine özel bir Mushaf edinmiştir. Hz. Peygamber yaşarken ve vefatı sonrası dönemlerde Kur’ân’ı, Kur’ân’la, peygambere sorarak, hadislerle, sebebi nüzulle, kendi içtihadıyla, akıl süzgecinden geçirerek tefsir etmiş bir müfessirdir (Karakuş, 2021, ss. 176-190).

Hadis alanında da evlenene kadarki süreçte Hz. Peygamber’e yakın olan babası aracılığıyla, evlilik sonrası da eşi olarak hayatının büyük bölümünde Hz. Peygamber’le yakın birlikteliğinde gerek Kur’ân’ın anlaşılması konusundaki açıklamalara gerekse Kur’ân ayetleri dışında hayata rehber açıklamalarıyla söylenen hadislerin canlı bir şahidi olmuş, en doğru bilgileri birinci ağızdan öğrenme imkânını kazanmıştır. Bu yönüyle en çok hadis öğrenen ve en çok hadis rivayet eden sahâbiler arasında yer almış, hadis âlimlerince *muksirûn* adı verilen en çok hadis rivayet eden 7 sahâbî içinde dördüncü sırada yer almayı başarmış tek kadındır. Muksirûn sıralamasındaki ölçüte KütübüTis’a da dâhil edildiğinde Ebû Hureyre’nin arkasından en çok hadis rivayet eden ikinci kişi olmaktadır (Kotan, 2017, s. 117). Aktardığı bu hadislerin büyük bir bölümünü aracısız Hz. Peygamber’den rivayeti de çok önemlidir (Karakuş, 2021, s. 174). Hadis rivayeti sayısı kaynaklarda farklılık arz eder. Fayda (1989, s. 204) 2210, Erul (2016, s. 165) 2433 hadis rivayet ettiğini söylemektedir. Hz. Âişe’nin hadis rivayeti bir anlamda Hz. Peygamber’in; “Allah, sözümü işitip, onu iyice anladıktan sonra, başkalarına tebliğ edenin yüzünü ak etsin.” (İbn Mâce, t.y., Mukaddime, 18) hadisinin de gereğini yapma olarak yorumlanabilir. Kadim ve çağdaş araştırmacılarca kimi rivayetleri eleştirilirken (Erul, 2021), kimi çelişkili görünen rivayetleri de yorumlarla anlaşılır hale getirilmeye çalışılmıştır (Baloghlanlı, 2019, s. 457).

Fıkıh alanında, İslami ibadetlere, günlük hayata dair bilgiler vermiştir. Hadislerden istinbat ve kıyas yaparak yeni hükümler çıkaran, pek çok fikhî meseleye ek olarak usûl-i fikh, hikmeti teşrî ile ferâiz alanında yetkinliği, icthad ve fetvalarıyla dikkat çeken (Gündüz, 2008, s. 14), sahâbiler arasında en çok fetvası olan yedi kişi arasında yer alan (Yaman, 2014, s. 15) Hz. Âişe, sahâbenin büyüklerinin danıştığı (İbn Hacer, 1415, ss. 231-235) ve Hz. Ömer’in devlet başkanlığı döneminde, fetvâ vermeye yetkili on kişiden biridir (Fayda, 1989, s. 204). Atâ b. Ebî Rebâh, Hz. Âişe’nin değeriyle ilgili; “insanların geneli içerisinde insanların en fakihî” olduğu ve “rey bakımından en iyisi” olduğu tespitini yapmıştır (Hâkim, 2000, c. 4, s. 14). Hafız İbn Hacer hukuki hükümlerin dörtte birinin Hz. Âişe’ye ait olduğu bilgisini vermektedir (el-‘Askalânî, 1379, c. 7, s. 107).

Yeğeni ve seçkin talebelerinden olan Urve b. Zübeyir, Hz. Âişe’nin ilmine dair şöyle bir anekdot aktarır:

“Bir gün Hz. Âişe’ye şöyle dedim: “Teyzeciğim! Senin durumunu düşünüyorum ve şaşırıyorum. Senin insanların en fakihî olmana, bir engel görmüyorum, Rasûlullâh’ın hanımı ve Ebûbekir’in kızıydın. Yine senin Arap tarihi, nesepleri ve şiiirlerinde âlim olmana, babanın Kureys’in bu konuda en bilgilisi olmasından dolayı yadırgamıyorum. Fakat senin

¹ Bu hadisi değerlendiren Aclûnî, kimi âlimlerin bu hadisi garib, münker veya zayıf gördüğünü aktarır (Aclûnî, 1985, c 1, s. 449).

tıp konusunda da bilgine, nereden öğrendiğine şaşırıp kalıyorum.” Hz. Âişe, bu şaşkınlığı karşısında yeğeninini elini tutarak şöyle der: “Urvecik! Rasûlullâh’ın (sas) rahatsızlıkları çoğaldığında Araplardan ve Acemlerden doktorlar gelirler; ona ilaç ve tedavi yöntemlerini anlatırlardı. Ben de o doktorları dikkatle dinler, onların tavsiyelerini zihnime kaydederdim.” (Ahmed İbn Hanbel, 1421, c. 4, s. 67).

Hız. Âişe’nin farklı alanlarda sağladığı birikimin arka planında, öğrenme hevesinin, merakın, ilginin ve fırsatları değerlendirmenin de etkili olduğu görülmektedir. Hız. Âişe’yi birikimli kılan bu etkenler, dikkat edildiği takdirde günümüz öğrencileri için de örneklik teşkil edecektir.

Hız. Peygamber döneminde mescidin, sosyal hayatın kalbinin attığı; ilmi dersler, sohbetler ve eğitim-öğretim yapılan, resmi heyetlerin ağırlandığı, davaların görüldüğü, istişarelerin yapıldığı, halka yönelik kültürel etkinliklere ev sahibi olan çoklu işlevi (Önkal & Bozkurt, 1993) ve Hız. Âişe’nin de evinin mescide en yakın oda olduğu hatırlanırsa Hız. Âişe’nin genç, öğrenmeye hevesli, ezbere yatkın yapısı ile sahip olduğu konum ve derinlikli birikimi anlaşılacaktır. Hatta Hız. Âişe’nin mescitte hanımlarla oturup sohbet ettiği, ip eğirip, gözü rahatsız bazı kişileri tedavi ettiği, bunun da toplumda yadınrganmadığı kaynaklarda aktarılmaktadır (İbn Sa’d, 1990, c. 8, ss. 295-296). Hız. Âişe, kuvvetli hafızasıyla Hız. Peygamber’in vefatı sonrasında da hadisleri aktarmak üzere dersler, sohbetler yapmış, iki yüzün üzerinde kişi tarafından hadisleri aktarılmıştır. Sahip olduğu hadis birikimi ona Kur’ân ilimleri ile tefsir başta olmak üzere pek çok alanda kaynak kişi vasfı kazandırmıştır (Zehebî, 1992, c. 2, ss. 136-139; Zerkeşî, 2012, s. 186).

Hadis alanında eleştirel bakış sahibi olması yönüyle de dikkat çekici bir kadındır. *İstidrak* kavramıyla ifade edilen, yanlış bilinen ve yanlış anlaşılan bir konuda gerçek bilgiyi gösterme, itiraz etme, düzeltme, açıklama yapma ve eleştirme noktasında sahabe ve tabiinden ilim adamlarına birçok istidraklerini yöneltmiştir. Ayrıca başta eşi Hız. Peygamber olmak üzere sahâbilerden, kadim ve çağdaş ilim adamlarından bazıları da görüşlerine katılmayarak Hız. Âişe’ye karşı istidrakler yapmışlardır (Erul, 2021).

Hız. Âişe dili fasih bir eğitimcidir. Müminlerin anneleri içinde dili en güzel kullananı, konuşması en fasih olanı ve en güzel hitabet sahibi olarak nitelendirilmektedir. Hız. Peygamber’in ahlakı sorulduğunda, “Yaşayan Kur’ân’dı.” benzetmesi hatırlanırsa onun aynı zamanda az sözle etkili ve çok şey söyleme özelliğine de sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada Hız. Âişe’nin hakkını teslim adına Mûsâ bin Talha: “Âişe annemizden daha fasih kimseyi görmedim.” (Tirmizî, Hadis no: 3819) derken, Ahnef bin Kays: “Bugüne kadar, ben, Ebûbekir, Ömer, Osman, Ali ile diğer halifelerin hutbelerini dinledim, fakat Hız. Âişe annemizin ağzından duyduğum konuşmadan daha belîğ ve daha güzel bir konuşmayı, kimseden işitmedim.” tespitini yapmaktadır (Hâkim, el-Müstedrek, c. 4, 11). Hız. Âişe, muhteşem hitabeti ve etkili konuşması ile lider bir kişiliğe kavuşmuştur. Babası Hız. Ebubekir’in vefatı sonrası babasının kabri başında yaptığı duâ ve Cemel Vakası’ndaki hutbesi, kabiliyetini ortaya koyan şaheser örneklerdir (Fayda, 1989, c. 2, s. 204). Hız. Peygamber’in verdiği destekle Hız. Âişe, donanımlı, âlim bir kadın olarak yetişmiş, Kur’ân yanında hadis, fıkıh, edebiyat, tıp gibi birçok alanda zamanının önde gelen âlim(e)leri arasına girerek ashâbın büyüklerinin de görüşlerine başvurduğu bir isim olmuştur (Karakuş, 2021, s. 173). İmam Zührî, Hız. Âişe’nin ilminin, bütün hanımların ilmi ile mukayese edilmesi durumunda, Hız. Âişe’nin ilminin diğer hepsinden üstün olacağı tespitiyle Hız. Âişe’nin ilmi birikimini ortaya koyarken (Hâkim, 2000, c. 4, 11), İbn Abdilberr, “Yaşadığı dönemde Hız. Âişe, üç ilimde, fıkıh, tıp ve şiirde zamanının tek otoritesi idi.” ifadesine yer vermektedir (İbn Abdilberr, 1992, c. 4, s. 358).

Öğretme gayretleri hadis rivayeti yanında öğrenci sayısını da çoğaltmıştır. Çocuğu olmaması bir kadın için zor olsa da Hız. Âişe bu imtihanı fırsata dönüştürerek yaşadığı toplumun, ümmetin çocuklarına eğitim öğretim çalışmaları ile bir anlamda ümmetin annesi ve muallimi olmuştur. Genç

sayılabilecek yaşlarda kocasının ve bir süre sonra babasının vefatına rağmen zorluklara göğüs germiş, toplumda eğitim öğretim çalışmalarını sürdürmüş ravilerinin ve öğrencilerinin sayısı iki yüzü geçmiştir. Bu ravilerin ve öğrencilerin çoğunluğu hanım ve aile çevresinden yeğenleri ve akraba isimlerdir. (Kotan, 2017, s. 117). Onun öğretileri çağını aşarak talebeleri üzerinden günümüze kadar gelmiş, insanların öğretmeni olarak bugün dahi eğitimcilerin yolunu aydınlatmaktadır.

Sabırlı davranmış, uygulamalı eğitim yapmış, ikna edici deliller ve muhatabını etkileyici öğretimle dikkat çekmiş, ülke dışından gelen elçilerden ilim halkasına dâhil olanlarla, ülke dışından gelen sorulara mektupla yaptığı bilgilendirme çalışmalarıyla (Tirmizî, Zühd, 64) döneminde uluslararası düzeyde bir eğitimci olmuştur. Medine’de kıssa anlatan kişiye, haftada bir yahut en fazla üç kıssa anlatmasını, insanları bıktırmadan sözlerini bitirmesini, insanların dinlemek istemeleri durumunda anlatmaya devam etmesini tavsiyesi, eğitimde muhatabın konumu ve derste zaman yönetimi konusunda önemli prensiplerdir (Ahmed İbn Hanbel, 1421, c. 6, 217).

Hiz. Âişe, Hiz. Peygamber’in vefatı sonrası zekâsı, engin deneyimi ile hac dönemlerinde Mekke’de, çoğu zaman ikamet ettiği Medine’de, kadın erkek ayrımı olmaksızın değişik bölgelerden gelen herkesin danıştığı, problemleri için bilgisine müracaat ettiği, irşat ve önerilerine kulak verdiği, ailevi problemlere çözüm bulmak, kendisinden duâ almak amacıyla sık aralıklarla ziyaret edilen bilge bir anneydi. Hiz. Âişe’nin evi, ilim, irfân, irşat, istişare ve danışma merkezi rolünü üstlenmiş durumdaydı. Bu mütevazı ev, büyük küçük, kadın erkek, pek çok kimsenin gelip kendisini dinlediği, muhtemel soruların cevaplandığı bir ilim irfân ocağı oldu (Zerkeşi, 2012, s. 184). Bu evdeki faaliyetlerle Medine, ilim merkezi olarak daha da güçlenmiş, atılan temeller yıllarca süren eğitim-öğretim çalışmaları ile İslami ilimlerin temelleri atılarak tarihte Medine ekolünün oluşmasına kaynaklık etmiştir.

3. Toplumunu Dönüştüren Eğitim Uygulamalarından Bazı Örnekler

Hiz. Âişe, yaşadığı toplumda sahip olduğu konum gereği, Hiz. Peygamber’in eğitiminde hem öğrenen hem öğreten konumunda olmuş, öğrendiklerini başta yakın akraba ve arkadaşları olmak üzere, mescitte, kadınlar suffesinde, evde, bulunduğu her ortamda aktarmaya gayret etmiştir. Salt bilgi aktarımından kaçınmış, doğru bilgiyi, doğru kişiye doğru zamanda verilmesine gayret göstermiştir. Bulunduğu ortamda söylenen veya kendisine aktarılan hadislerle ilgili yanlışlar varsa düzelterek doğru bilgiyi öğretmiştir.

Hiz. Âişe gerek Hiz. Peygamber hayattayken gerekse Hiz. Peygamber’in vefatı sonrası Hiz. Peygamber’in Cahiliye’den İslam’a doğru toplumu dönüştürmede özellikle kadınlar ayağını oluşturmuş, süreç içerisinde kadın erkek ayrımı yapmadan toplumun tüm kesimlerini kapsayan bir rol üstlenmiştir. Bu bölümde makalenin sınırlarını aşmayacak şekilde, Hiz. Âişe’nin vahiy mektebinin topluma açılan penceresi bağlamında ortaya koyduğu bazı örnek eğitim uygulamalarına yer verilecektir.

3.1. Delil ve Mantukla Muhatabını İkna Etmesi

I. Abdullah b. Ebî Müleyke anlatıyor:

Hiz. Osman’ın kızının Mekke’de vefatı sonrası cenazesine katılan Abdullah b. Ömer, insanların biraz sesli ağlamasına karşı, cenaze sahibi Hiz. Osman’a hitaben: “İnsanları susturmayacak mısın? Ben Rasûlullâh’ın: “Ölü, ailesinin kendisine ağlaması/yas tutması sebebiyle azap görür.” dediğini işittim, der. O an yanında cenazede bulunan İbn Abbas da, duyunca bu sözü/hadisi tasdikler. Bu hadisin/sözün kendilerine Hiz. Ömer tarafından ulaştığını söyleyip Hiz. Ömer’in, yaralandığında, yaşadığı olay sebebiyle ağlayan Suheyb Rûmî’ye bu sözü söylediğini hatırlatırlar. Bu bilgi Hiz. Âişe’ye ulaştınca, “Allah, Ebu Abdurrahmân’ı (İbn Ömer’i) bağışlasın! Ama o, yalan söylememiş, unutmuş veya hata

etmiştir. Çünkü Rasûlullah (sas) bir Yahudi kadının cenazesine uğrayınca: “Onlar bu cenazeye ağlıyorlar, o ise, kabrinde azap görüyor.” buyurmuştu (Buhârî, Cenâiz, 34). Müslim aynı olayı şu ekle rivayet eder: “Allah, Ebu Abdurrahman’a rahmet etsin! Hayır! Vallahi, Rasûlullâh (sas) Allah’ın bir mümine, birisinin ağlaması sebebiyle azap edeceğini söylemedi. Lakin O (sas), şöyle buyurdu: “Allah, ailesinin ağlaması sebebiyle kâfirin azabını artırır.” Sonra Hz. Âişe: “Size (bu hususta) Kur’an yetmiyor mu? (Kur’ân şöyle diyor); ‘Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü yüklenmez.’” (Necm, 53, 38) demiştir (Müslim, Cenâiz, 23).

Konuyla ilgili benzer rivayetlerde Hz. Âişe’den naklen şu farklı ifadeler vardır: “Allah, Ebu Abdurrahman’a rahmet etsin! Bir şey işitmiş, tam ezberleyememiş...”(Müslim, Cenâiz, 25) Hz. Ömer için de, “(Ömer) yanıldı”, “... kulak hata eder.” (Zerkeşî, 2012, s. 40).

Sahabenin seçkinlerinden olan Hz. Ömer, Hz. Peygamber’den duymuş olduğu bir söze binaen bir hüküm tebliğ etmektedir. Onun Hz. Peygamber sözünden anladığına göre kendisi için ağlanan ölü, bu ağlama sebebiyle azap görmektedir. Hz. Ömer’in oğlu da babasından aynı rivayeti aktararak hata etmiştir.

Kendisine Hz. Ömer’in bu sözü ulaşan Hz. Âişe, sözü söyleyenin konumu karşısında ezilerek sessiz kalmamış, *yapılan yanlışı düzeltmiştir*. O dönemki toplumda özellikle erkeklerin baskın rolü ve Hz. Ömer gibi bir kimsenin kamuoyu nezdindeki konumu göz önünde tutulduğunda Hz. Âişe’nin çıkışı çok manidardır. Yanlışı kim yaparsa düzeltilmesi esastır. Ama bunu düzeltirken *üslup* çok önemlidir. Hz. Âişe öncelikle hayır duâ etmiştir. Rivayetlere göre değişse de, ifadeler ortak bir vurguda birleşmektedir: “Allah, bağışlasın! Allah, rahmet etsin! Tam ezberleyememiş, yanıldı, kulak hata eder...” gibi hata ettiğini düşündüğü ravilere hem duâ etmiş hem de insanın genel bir özelliği olarak kusurlu olabileceğine işaret etmiş, kasıt aramamıştır. Bir konu hakkında bir yanlışı düzeltirken, yanlış yapanı ezmemiş, hakaret ederek küçük düşürmemiştir. Her eğitimcinin yapması gerektiği gibi yanlış yapanın şahsını değil, yanlış davranışını hedef almıştır. Hz. Ömer’in bu konuda yalan söylemediğini, bu sonuca yanlışlıkla ulaştığını vurgulayarak, yapıcı eleştiri yaparak, sonuç odaklı davranmış, şahısları/shahsiyeti değil amelin düzeltilmesini, davranışı hedef almıştır. Söylerken Hz. Ömer’in kamuoyunda itibarını zedeleyecek duruştan uzak durmuştur. Bu tavrıyla özellikle eğitimcilere yönelik toplum önünde yanlışın nasıl düzeltileceğine de örnek teşkil ettiği söylenebilir.

Hz. Âişe bilgeliği ile daha sonra konunun düzeltilmesine geçerek, bilginin yanlış anlaşılmasına sebep olacak *eksik parçayı yerine koymuştur*. Ayrıca bir de Hz. Ömer’in çıkardığı sonucun Kur’ân’da esasları belirlenmiş olan mükellef olmanın şartlarına uymadığını bir *ayette istidlal ederek göstermiştir*. Ayete göre kişi, bir başkasının yaptığından dolayı azap görmez. Bu anlamda kendisine ağlanmasına vasiyet etmeyen birinin, dahli olmayan bir amelden dolayı azap görmüş olması, başkasına ait günahın cezasını çekmek anlamına gelecektir. Bu durum da Kur’ân’ın ana ilkeleri ile uyuşmamaktadır.

II. Başka bir rivayet şöyle;

Hz. Âişe’ye, bir gün Ebu Hureyre’nin, “Rasûlullâh (sas): ‘Uğursuzluk şu üç şeydedir; evde, kadında ve atta’ buyurdu” rivayeti aktarılınca, o şöyle cevap vermiştir: Ebu Hureyre iyi ezberlememiş, o girdiğinde Rasûlullâh (sas), ‘Allah, Yahudileri kahretsin! Onlar şöyle derler; ‘Uğursuzluk şu üç şeydedir; evde, kadında ve atta’ buyurmuştu; ama o, hadisin başını işitmemiş, sadece sonunu işitmiştir.”(Tayâlisî, 1321, s. 215 (no: 1537)).

Hadisin başka bir rivayetinde, Hz. Âişe, bu sözün Cahiliye insanların sözü olduğu bilgisini verir ve uğursuzluğun olmadığı beyanında şu âyeti okur: “Ne yerde ne de kendi canlarımızda meydana gelen hiçbir musibet yoktur ki, Biz onu yaratmadan önce, bir kitapta (yazılmış) olmasın. Doğrusu bu Allah’a kolaydır (Hadîd, 57, 22) (Zerkeşî, 2012, s. 43).

Bu rivayette Cahiliye'nin İslam öncesi kadın algısını dile getiren Hz. Muhammed'in sözünün yine belli bir kısmının duyulmamış olmasından dolayı yanlış bir netice doğuracak bir şekilde sahabe tarafından aktarıldığı görülmektedir. Hz. Âişe sürekli Hz. Peygamber'in yanında olmasından kaynaklı avantajla hem *sözün eksik kısmını tamamlamış*, aynı zamanda da *bütüncül bir yaklaşım* göstererek ilahi hükümlerin *çelişkiden uzaklık* ilkesini göz önünde bulundurarak olayı değerlendirmiştir.

Tartışmasız kabul edilen Kur'an'ın bir ayetinden hareketle uğursuzluğun olamayacağına işaret ederek, bu inancın imkânını iddia eden sözün yanlışlığını vurgulamıştır. Hz. Âişe'nin *dinin ana inanç ilkelerini içselleştirip* bunlara aykırı hükmün verilemeyeceği bilgisinden hareketle *sözleri bir bilinç süzgecinden geçirdiğine* tanıklık etmekteyiz.

İmam Zerkeşi, Hz. Âişe'nin 76 meselede bazı sahâbîlerin rivayetlerini tenkit ettiğini belirtmektedir. Hz. Âişe, sahâbenin naklettiği bazı hadislerle karşı çıkmış, söylenen rivayetleri Kur'an, Sünnet, sahih hadis, tarih ve vak'a, akıl ve kanaat ile mantık ve Arap dili olmak üzere altı farklı alana arz edip delillendirerek, meselenin doğrusunu ortaya koymaya çalışmıştır. Bahse konu 76 meseleden 8'ini Kur'an'a, 32'sini Sünnet'e, 16'sını sahih hadislerle, 9'unu akıl ve kanaatine, 8'ini tarihe, 3'ünü Arap diline arz ederek, tenkit ve tashih etmiştir (Zerkeşi, 2012).

3.2. Soru-Cevap Yöntemini Kullanması

III. Bir başka rivayette;

Hz. Âişe, Hz. Peygamber'den, "Kim hesaba çekilirse helâk olur." sözünü duyunca, ona Kur'an'daki (İnşikâk, 84, 8); "(Ameli sağ elinden verilenler) kolay bir hesaba çekilecek." âyetini hatırlatmıştı. Belli ki, Hz. Peygamber'in sözü ile âyetin çelişkili görünmesi Hz. Âişe'nin kafasını karıştırmıştı. Zira Hz. Peygamber'in sözünden ilk bakışta, her kim hesaba çekilirse azaba uğrayacağı anlaşılıyor, buna karşılık Kur'an-ı Kerim, kitabı sağ elinden verilen yani kurtuluşa erenlerin de kolay hesaba çekileceğinden bahsediyordu. Fakat Hz. Peygamber âyetin mânâsını; "Bu senin dediğin ancak (defterinin kişiye gösterilmesi anlamında) arzıdır, yoksa her kim ince hesaba çekilirse helâk olur." sözüyle açıklamıştı (Buhârî, İlim, 36).

Ayetlerin manası açık ve net olmadığı durumlarda, âyetler, mutlak ya da çok genel anlamlar ifade ettiğinde, Hz. Peygamber, ashâbına söz konusu âyetlerle nelerin kastedilip, nelerin istendiğini ve nelerin yasaklandığını, kısacası nasıl amel edileceğini öğretiyordu. Hz. Âişe, Hz. Peygamber'i dinlerken vahiy kaynaklı bilgi de olsa taklidi bir tavır değil tahkiki bir yaklaşımla dinleyerek zihninde gördüğü beliren çelişkiyi göz ardı etmemiş müphem bir konunun anlaşılır olması için sorgulayıcı cümlelerle Hz. Peygamber'e sorular iletmıştır. En güzel eğitimci Hz. Peygamber de bu konuda muhatabını tersleyici bir tutum içinde olmamış, muhatabını ikna edecek şekilde görünen çelişkinin yanlış anlamadan kaynaklandığını ek açıklamalarla muhatabına iletmıştır. Netice itibarıyla olaydaki kapalılık gidince sonuca ulaşılmıştır. Yüzeysel bir çelişkinin aslında bir nüansı içermekte olduğuna açıklık getirilerek muhatabın zihinsel ve kalbi itminanı temin yoluna gidilmiştir.

Zihninde beliren soruların üzerine gitmemek dinde önerilen bir eğitim yaklaşımı değildir. Bunu hem en güzel öğretmen Hz. Muhammed'in yaklaşımında hem öğrenci Hz. Âişe'nin çıkışından görmekteyiz.

IV. Bu bölümde vereceğimiz son bir rivayet şöyle;

Bir defasında Enes bin Mâlik'in amcaoğlu Sa'd bin Hişâm Medine'ye geldi, Hz. Âişe'den Rasûlullâh'ın ahlâkını anlatmasını istedi. Hz. Âişe, "Sen Kur'an okuyorsun değil mi?" diye sorunca Sa'd, "Evet." dedi. Müminlerin annesi, Hz. Âişe; "İşte Hz. Peygamber'in ahlâkı Kur'an'dı." dedi (Müslim, Misâfirin, 139). Bazı rivayetlere göre

Hız. Âişe, bu sözünün arkasından, “Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.” (Kalem, 68, 4) âyetini veya Mü’minûn sûresinin ilk 9 âyetini okumuştur (İbn Mâce, Ahkâm, 14).

Hız. Âişe, Hız. Peygamber’in hayatını akılda kalıcı, çok etkileyici, özlü bir söz ile bütün Müslümanların gündeminde, dilden dile dolaşan çarpıcı bir sözle özetlemiştir. Burada uzun bir vakitte, yorucu bir mesaiyle anlatılabilecek bir konuyu, dar bir zamanda birkaç kelimele cümle ile muhataplarına öğretecek bir formülle ortaya koymuştur. Eğitimde birçok kitapla ifade edilebilecek bir meselenin, bu yaklaşımla erbabı tarafından çarpıcı ifadeyle, hatırdaki kalıcı, bir tek cümle ile özetlendiği nadir olaylardan birine şahit olmaktadır.

Bu rivayet örneğinde görüldüğü üzere soru-cevap yönteminin Hız. Âişe’nin sık başvurduğu yöntemlerden olduğunu söyleyebiliriz. Soru, öğrenciyi zihinsel faaliyete sevk eden uyarıcılardan biridir. Soru sorarak bilgi öğrenme ve öğretme yoluyla eğitim, kadim dönemlerden itibaren kullanılagelen din eğitiminde de başvurulan öğretim yöntemlerinden biridir (Aydın, 2014). Kur’ân’ı Kerim’de de sık sık başvurulan yöntemlerden biri olarak kullanılmaktadır (Zümer, 39, 9; Mülk, 67, 22).

Sorgulayıcı zihin yapısının Hız. Âişe’nin eğitim-öğretim çalışmalarının merkezini teşkil ettiği söylenebilir. Rivayetlerinde sorduğu soru ve aldığı cevapların fazlalığı da bunu teyit etmektedir. Hadis alanında rivayetlerini incelediği çalışmasında Kotan, tekrarsız rivayetlerden otuzunun soru-cevaplardan oluştuğunu tespit etmiştir (2017, s. 118). Sorduğu sorularla meçhul birçok konuyu malum hale getirerek zihinleri aydınlatan bir kadın olarak Hız. Âişe, bilgi almak istediği konularda kendisi bizzat Hız. Muhammed’e soru sorar (Müslim, İmân, 365 (214)), kadınlardan Hız. Peygamber’e sorulması istenen sorular konusunda gıyaben (Ebû Dâvûd, Tahâret, 109 (284)) veya soru sahibinin de bulunduğu ortamda kendisi Hız. Peygamber’e sorarak (Ahmed İbn Hanbel, 1421, c. 35, 839) cevapların öğrenilmesine, bilgi edinilmesine aracılık ederdi. Tanık olduğu, Hız. Muhammed’e sorulan soruları ve verilen cevapları öğrenir, sonraki dönemlerde kendisine sorulan benzer sorularda (İbn Hacer, iman, 2981), yaşadığı bir olayı değerlendirirken (Müslim, Birr ve Sıla, 46 (2572)), bilgi amaçlı kurduğu ders halkasındaki talebelerine ve topluma öğretme amaçlı bu cevapları aktararak (Ahmed İbn Hanbel, 1421, c. 20, 20) toplumun bilgilenmesini sağladı.

Ümmü Süleym’in sorduğu bir soruyu garipseyerek, ayıplar bir şekilde; ‘Allah hayrını versin (neler söylüyorsun)’ deyince Hız. Peygamber, Hız. Âişe’yi uyararak, “Ey Âişe, bırak onu (dilediğini sorsun!)...” demiştir (Müslim, Hayz, 33 (314)).

Hız. Âişe, Hız. Peygamber’in sözlerine ve davranışlarına karşı da duyarlı ve sorgulayıcı bir tutum sergilemiştir. Hız. Peygamber, bir duâyı artırdığında sebebini sormuş (Ahmed b. Hanbel, c. 6, 91, 250-251), anlamadığı bir duâ okuduğunda açıklamasını istemiş (Ahmed b. Hanbel, c. 6, 77), yaptığı duânın amacını sorgulamıştır (Ahmed b. Hanbel, c. 6, 252). Hız. Peygamber’den işiterek ve görerek aldığı bilgiler yanında anlayamadığı kısımları sorarak öğrenen (Buhârî, 1422, “İlim”, 36 (No. 103)) Hız. Âişe, böylece âyetlerin ve Hız. Peygamber’in açıklamalarının arka planını, maksat ve hikmetlerini ilk ağızdan öğrenirdi. Soru sormaktan çekinmeyen Hız. Âişe, soru soran kadınları da özellikle takdir ederdi. Soru sormaktan çekinmeyen Ensar kadınları hakkında bir defa şöyle demişti: “Ensar kadınları ne güzel kadınlardır ki dinî konuda bilgi sahibi olmak için soru sormaktan çekinmezler.”(Müslim, ts, “Hayz”, 61).

Hız. Âişe gerek Kur’ân âyetlerinin anlaşılması gerek hadislerin doğru anlaşılması gerekse toplumda gerçekleşen soru ve sorunlar karşısında doğru çözüm önerileriyle, bireysel ve toplumsal hayatta insanları vahyin rehberliğinde eğitime görevini başarıyla yerine getiriyordu.

Sonuç ve Öneriler

Sürekli kimlik, kişilik ve toplumsal rolü ile tartışma gündemlerinde önemli bir yer işgal eden kadın meselesine İslam'ın Hz. Peygamber'den sonra en önemli şahsiyetlerinden biri kabul edilen Hz. Âişe üzerinden cevaplar bulmayı amaçlayan, kadının (dinî) eğitimdeki yerine ve etkisine dikkat çektiğimiz bu çalışmada, kadının hayatta ve eğitim öğretimde yeri, kimi meselelerde kimi kadınların erkeklerden daha kavrayışlı olabileceği, meseleleri anlama ve algılamada, çözüm üretmede toplumun en isabetli bireyi olabileceği öne çıkmakta kadınların erkeklere göre bu alanlarda daha temelsiz olduğu görüşünün isabetsiz olduğu ortaya çıkmaktadır.

Hz. Âişe'nin Hz. Peygamber hayatında ve İslami ilimlerin öğretilmesinde önemli bir role sahip olduğu tespit edilmiştir. Zira Hz. Âişe, ilmi birikimini İslami ilimlerin geniş yelpazesi içerisinde ortaya koymuştur. Kur'ân hafızıdır, kıraat âlimidir, tefsir birikimiyle müfessir bir kadındır. Hadis konusunda en çok hadis rivayet eden kadın olma özelliği yanında hadislerin doğru anlaşılmasında, yaşanmasında eleştirel bakış sahibi olup, yaşadığı dönemde yanlış aktarıldığını ve anlaşıldığını düşündüğü hadisler ve rivayet sahipleri hakkında gerekli düzeltmeleri yapmaktan çekinmemiştir. Fıkıh alanında fetva vermiş, İslam hukukunun inşasında önemli rol üstlenmiştir. Hz. Peygamber'in eşi ve ona en yakın insan olarak erkek, kadın, Müslüman hayatına dair, hayatı inşa edecek gerekli tüm bilgileri Hz. Peygamber'den aktarmıştır. Yaşadığı toplumda yetiştiği vahiy mektebinden öğretileri, toplumunun eğitilmesi için bildirmiş, vahyin teori ve pratik boyutuyla topluma açılan penceresi olmuştur.

Hz. Âişe, başta baba ocağından aldığı eğitimini, Hz. Peygamber'le evliliği sonrası vahyin indiği evde sürdürmüştür. İlme merakı, heyecanı, zekâsı, kuvvetli hafızası, sorgulayıcı zihin yapısı gibi kişisel özellikleri, çocuğu olmadığı için hayatını ilme adanması, evinin mescidin dibinde olması, mescitteki etkinliklere aktif katılımı onu sadece Hz. Peygamber hanımları ve yaşadığı dönem kadınları arasında değil, diğer âlim sahâbiler arasında da konumunu yükseltmiştir. Fetva vermeye yetkin ve yetkili, en çok hadis rivayet eden muksirûn sahâbiler arasında yerini almıştır.

Örnek bir hayat mücadelesi veren Hz. Âişe başta olmak üzere sahâbi hanımlarının, erkeğiyle kadınıyla, günümüz çocuklarının, gençlerinin, yetişkinlerinin dünyasında kahraman bir şahsiyet olarak tanıtılmaları ve doğru modeller olarak anlatılmaları önem arz etmektedir. Özellikle kız çocuklarının ve kadınların eğitim öğretim çalışmalarına etkin katılımı noktasında, başta din eğitimcileri olmak üzere toplumda eğitim-öğretim çalışması yapan tüm erkeklere ve kadınlara, Hz. Âişe'nin örneğinin gündeme getirilmesinin, günümüzde kadınlara ve toplumsal rollerine yönelik yanlış ve olumsuz rollerin düzeltilmesi ve doğru şekle dönüştürülmesi için iyi bir kaynak olacağı değerlendirilmektedir.

Hz. Âişe ile ilgili alan yazında muhtelif alanlarda eser bulunsa da onun hayatının, kişisel özelliklerinin ve eğitimciliğinin daha detaylı keşfedilecek yönleri bulunduğu değerlendirilmektedir. Bu noktada ilmi ve akademik çalışmalar yapılabilir. Hz. Âişe hakkında, hikâyeler, kitaplar yazılabilir, çizgi filmler, kısa tanıtım videoları, yaşa, muhataba göre farklılık arz edecek, muhatabın diline uygun sahit bilgi içeren dikkat çekici dijital içerikler hazırlanabilir.

Etik Beyan

Bu çalışmada etik beyana gerek yoktur.

Etik Kurul Onayı

Bu çalışmada etik kurul onayı gerekmemektedir.

Yazar Katkıları

Bu çalışma tek yazarlıdır.

Finans

Finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG)

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri: 4 Nitelikli Eğitim

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri: 5 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

KAYNAKLAR

- Aclûnî, İ. b. M. (1985). *Keşfü'l-hafâ' ve müzîlü'l-ilbâs 'ammâ iştehera mine'l-eḥâdiş 'alâ elsineti'n-nâs* (1-2). Müessesetu'r-Risâle.
- Ahmed İbn Hanbel, E. A. A. b. M. b. H. eş-Şeybânî. (1421). *Müsned*. Müessesetu'r-Risâle.
- Akın, M. H. (2019). Sosyal etkileşim ve sosyal benlik kaynağı olarak aile. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Medeniyet ve Toplum Dergisi (METDER)*, 3(1).
- Aktepe, İ. E. (2012). Ümmü Rûmân. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 42, s. 328). TDV Yayınları.
- Aydın, M. Z. (2014). *Din öğretiminde yöntemler*. Nobel Yayınları.
- Baloghlanlı, A. (2019). Kuşluk namazı ile ilgili Hz. Âişe'den nakledilen rivayetlerin değerlendirilmesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 47, 445-460.
- Birekul, M. (2019). *Peygamber günlerinde kadın*. Yediveren.
- Buhârî, E. A. M. b. İ. (1422). *El-Câmi 'u's-şahîh* (1-9). Dâru Tavki'n-Necât.
- Ebû Dâvûd, S. b. el-E. b. İ. es-Sicistânî el-Ezdî. (ts). *Sünenü Ebî Dâvûd* (1-4). el-Mektebetü'l-Asriyye.
- el-'Askalânî, Ahmed b. 'Ali, İ. Hacer. (1379). *Fethu'l-bârî bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî* (1-13). Dâru'l-Mâ'rif.
- Erul, B. (2016). Hz. Aişe'nin hadisçiliği (Dirâyet yönü). İçinde *Mü'minlerin annesi Hz. Âişe (Uluslararası Sempozyum Bildirileri)* (ss. 165-174). Sivas Belediyesi.
- Erul, B. (2021). Eleştiren ve eleştirilen bir sahabî olarak Hz. Aişe. İçinde *İslam düşüncesinde eleştiri kültürü ve tahammül ahlâkı-II klasik dönem (VII-XII. Asırlar)* (ss. 13-38). Ensar Neşriyat.
- Eser, M. (2022). *Gazvelere katılan hanım sahâbiler*. Siyer Yayınları.
- Fayda, M. (1989). Âişe. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 2, ss. 201-205). TDV Yayınları.
- Fayda, M. (1994). Ebu Bekir. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 10, ss. 101-108). TDV Yayınları.
- Gözütok, Ş. (2017). Hz. Peygamber (sas) döneminde kadın eğitimi ve öğretimi. İçinde A. Demircan (Ed.), *Eğitimci ve Tebliğci Peygamber* (ss. 175-190). Siyer Yayınları.
- Gündüz, M. (2008). *Müsned-i Âişe*. Konevi Yayınları.
- Hâkim, E. A. M. b. A. en-Neysâbü'rî. (2000). *El-Müstedrek ale's-Sahîhayn* (1-I-X). el-Mektebetü'l-Asriyye.
- İbn Abdilber, E. Ö. Y. b. A. (1992). *El-İstîâb fî Marifeti'l-Ashâb* (1-4). Dâru'l-Ceyl.
- İbn 'Abdirabbih, A. b. M. (1983). *El-'İkdu'l-Ferîd*. Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- İbn Hacer, E.-F. A. b. A. b. M. el-Askalânî. (1415). *El-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe* (1-8). Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbn Mâce, E. A. M. b. Y. M. el-Kazvînî. (t.y.). *Sünen-i İbn Mâce*. (1-2). Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-'Arabiyye.
- İbn Sa'd, E. A. M. (1990). *Et-Tabakâtü'l-kübrâ* (1-8). Dâru'l-İlmiyye.
- İbnü'l-Cezerî, Ş. E.-H. (t.y.). *En-Neşr fî'l-kırâati'l-aşr*. Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Karakuş, A. (2021). Bir müfessir olarak Hz. Âişe. İçinde *Her dem kadın (Kutsal Metinler ve İslâmî İlimlerde)* (ss. 169-195). Beyan Yayınları.
- Kettânî, M. A. el-. (1993). *Hz. Peygamber'in yönetimi et-terâtibu'l-idâriyye* (Ahmet Özel, Çev.). İz Yayıncılık.
- Kotan, S. D. (2017). Öğrenen-öğreten-uzmanlaşan model şahsiyet: Aişe validemiz. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(1), 113-123.
- Müslim, E.-H. M. b. el-H. M. (ts). *El-Câmi 'u's-şahîh* (1-5). Dâru İhyâu't-Turâsi'l-Arabî.
- Önkal, A. ve Bozkurt, N. (1993). Cami. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 7, ss. 46-56). TDV Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/cami>
- Tayâlisî, E. D. et-Tayâlisî. (1321). *Müsned*.
- Tirmizî, E. İ. M. b. İ. b. Sevre. el-Câmi 'u's-sahîh. (1395). *El-Câmi 'u's-sahîh* (1-5). Matbaatü Mustafâ el-Bâbî.

- Tirmizî, E. 'Îsâ M. b. 'Îsâ b. S. b. M. b. D. et-. (1979). *Es-Sünen* (1-5). Dârü'l-Fikr.
- TÜİK Kurumsal. (2024). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2023-53675>
- Yaman, A. (2014). Sahâbenin fikhî mezheplere kaynaklığı. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38, 11-44.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, M. E. (2021). *Sahabe iklimi*. Siyer Yayınları.
- Zehebî, Ş. M. b. A. b. O. (1992). *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*. Müessese er-Risale.
- Zerkeşî, B. (2012). *Hz. Aişe'nin sahabeye yönelttiği eleştiriler* (Bünyamin Erul, Çev.). Otto.

EXTENDED ABSTRACT

Throughout history, women have gone through difficult processes, good and bad. With the last message of Islam, in the new society built on Hz. Prophet and his wives, women have achieved the value they deserve. The revelation sent by Allah has reorganized the life of society. Hz. Prophet achieved this both by himself and with his helpers. His ladies were his assistants. Each of the ladies had different characteristics and abilities. Among them the wife of Hz. Prophet, Hz. Aisha has come forward with her wisdom. In the study, the wisdom of Hz. Aisha, its methodology for acquiring knowledge, education-teaching and its exemplification to contemporary educational practices were examined. In the study, the data obtained by applying to the basic information sources of Islam was handled by the document review method. The aim of this study is to examine the sample of women's educational activities especially Hz. Aisha to modern educators by taking into account Hz. Aisha sample. Hz. Aisha's success in obtaining science, her approach to education, her methods of learning and teaching science, and her relationship with her students were investigated. It has been reached that Hz. Aisha had achieved a respectable position by growing up in a learned family, growing up in a prophetic school, and by having some characteristics. The fact that his house was in the mosque after his marriage with Hz. Prophet is an important factor in this accumulation. Because the mosque had many functions at that time. When the revelation comes, the people are informed, information is given about the worships, worships are taught in practice here. The Prophet used to make his explanations called hadiths mostly here. It was a place where people's disputes were listened and resolved. Hz. Prophet used to answer many questions about Islam and the construction of Islamic life here. As the head of state, Hz. Prophet managed the diplomacy between the countries from here and hosted his guests here. Social and cultural events used to take place in the mosque. In addition, education-training was carried out in the suffe added to the masjid. A separate department had also been opened for women's education within the Suffe. As the suffe of women, women from Medina and from outside the country were given education here. Hz. Aisha was mostly here because she was located at the information resource center. Hz. Aisha's sharp intelligence, curiosity about learning information, interest in science, asking questions about subjects she did not understand made her different as personal characteristics. Both with her relaxed attitude in the learning processes, and with the fact that she is very much by his side as his wife. She learned subjects from Hz. Prophet as the first source, made efforts until she understood them, and then became the window of revelation to society by considering herself a special duty to teach this information. Sources say that a quarter of today's Islamic knowledge is based on Hz. Aisha. After the death of the Prophet, Hz. Aisha continued her learning and teaching activities, and as the mother of believers, man and woman became the female teacher from whom all Muslims, men and women, learned their knowledge of life guidance. Investigations reveal Hz. Aisha had more than two hundred students while she was alive and that she mostly took care of these students one-by-one. Being great companions during the period she lived, Hz. Aisha continued to be a role model until today and Hz. Aisha is a reference educator for today's people. It has been determined that Hz. Aisha uses the question-answer method at the center of her education and training studies with her inquisitive mind structure. She attracts attention with her excitement, curiosity, patience, hands-on teaching, letter-based teaching and educational skills that take advantage of opportunities. As a woman, informative topics about Hz. Aisha can be included in religious education schools such as Qur'an courses, Imam Hatip High Schools in today's teacher-training faculties. In this sense, as the most important window of the school of revelation opened to society, Hz. Aisha's life modeling to people of different age periods, children, teenagers and adults can be revealed by using digital educational tools. One of the results reached in our research during the article process is that there is a serious source of information about Hz. Aisha, and academic theses can be prepared in different disciplines, especially in the field of religious education.